

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Одуд Мар'яни Петрівни

«Клініко-лабораторне обґрунтування раціонального вибору матеріалів

базису часткових знімних пластинкових протезів

у пацієнтів з дефектами зубних рядів»

подану на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук

за спеціальністю 14.01.22 – “Стоматологія”

до спеціалізованої вченої ради Д 61.051.08

при Державному вищому навчальному закладі

«Ужгородський національний університет» МОН України

Актуальність обраної теми.

На нашу думку, актуальність даного науково-практичного дослідження, його наукова новизна і, особливо, безпосередня практична клінічна цінність, перш за все пов'язана з досить значною частотою виникнення дефектів зубних рядів і потребою виготовлення зубних протезів для їх заміщення. Потреба в підвищенні їх функціональної ефективності не викликає сумнівів. На сучасному етапі розвитку ортопедичної стоматології велике значення має вибір стоматологічних і зубо-технічних матеріалів, використання яких підвищує якість стоматологічної допомоги.

Однією із основних причин відмови від користування частковими знімними пластинковими протезами є негативний вплив на слизову оболонку протезного ложа. У 64% пацієнтів з ЧЗПП трапляються захворювання слизової оболонки травматичної етіології. Незважаючи на досягнення у вивченні багатьох аспектів цієї проблеми, питання раціонального вибору матеріалу базису ЧЗПП у різних клінічних ситуаціях залишаються невирішеними. Актуальність їх зростає у зв'язку зі схильністю до злоякісного переродження травматичних уражень слизової оболонки порожнини рота.

Науковці провідних країн світу продовжують пошук стоматологічних і зубо-технічних матеріалів, які б відповідали вимогам міжнародного стандарту якості (ISO) та були б здатні розв'язати проблемні питання виготовлення зубних протезів. У зв'язку з вищезазначеним не викликає сумнівів необхідність розроблення ефективних підходів до надання стоматологічної допомоги населенню, поглиблених наукових досліджень і впровадження в практичну стоматологію нових розробок в обґрунтованому виборі стоматологічних матеріалів.

Зважаючи на останнє ствердження, приємно відзначити, що саме подібному питанню із загального обсягу супутніх невирішених питань з даної проблеми і присвячена дана дисертаційна робота.

Опосередковано про актуальність і прикладне значення дисертаційної роботи свідчить також те, що вона виконана в рамках фрагменту комплексної наукової теми кафедри ортопедичної стоматології Вінницького національного медичного університету ім. М.І.Пирогова "Розробка та вдосконалення методів діагностики, протоколів комплексного лікування і профілактики хворих з патологією зубощелепної системи" (№0114U001997). Авторка була виконавцем окремого фрагменту комплексної наукової теми.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації та їх достовірність.

Сформульовані авторкою положення, висновки та практичні рекомендації достатньо аргументовані і адекватні поставленій меті та завданням дослідження, мають теоретичне та практичне значення. При виконанні роботи дисертантом був вибраний методично вірний науковий підхід для вирішення поставлених задач.

Авторкою науково обґрунтований раціональний вибір матеріалу базису частково знімних пластинкових протезів. Дисертантка самостійно провела весь комплекс цитометричних та клінічних досліджень.

Первинний матеріал повністю зібраний авторкою, а також виконана систематизація, статистичний та клініко-інформаційний аналіз, проліковані

пацієнти, узагальнено виявлені у дослідженні закономірності. На основі виконаних безпосередньо авторкою лабораторних та клінічних досліджень написані усі розділи дисертації, сформульовано висновки та практичні рекомендації. У роботах, опублікованих у співавторстві, участь здобувача є визначальною.

Поглиблений аналіз використаних здобувачем об'єктивних методів дослідження, як у експериментальних, так і клінічних дослідженнях, свідчить про їх сучасність, різноманітність, доцільність у застосуванні, високу інформативність та повну відповідність основній меті даного науково-прикладного дослідження запланованим завданням, що повністю забезпечило отримання найбільш обґрунтованих та достовірних даних.

Цитометричні дослідження проводилися на базі науково-дослідного центру Вінницького національного медичного університету ім. М.І.Пирогова за консультативною допомогою ст.н.с. Черешнюка І.Л.

Цитологічні дослідження проведені при консультативній допомозі лікаря-цитолога Вінницької обласної лікарні ім. М.І.Пирогова Дідик А.М.

Дослідження якості життя проводили з консультативною допомогою доцента кафедри психології ВНМУ ім. М.І.Пирогова Кондратюк А.І.

Авторка самостійно провела математично-статистичну обробку отриманих результатів за допомогою комп'ютерних програм, проінтерпретувала отримані результати досліджень, сумісно з науковим керівником сформулювала висновки та практичні рекомендації.

Отже, зважаючи на наведене вище, слід вказати на досить високий рівень використаних у даній дисертаційній роботі об'єктивних методів дослідження, їх всебічну інформативність та повну відповідність головній її меті і запланованим завданням.

Слід зазначити, що всі наукові положення, висновки та практичні рекомендації ґрунтуються на результатах достатнього обсягу клінічних, спеціальних цитометричних та статистичних методах дослідження, що забезпечило достовірність отриманих авторкою наукових результатів. Не

викликає сумніву наукова новизна положень та сформульованих на їх основі висновків і практичних рекомендацій.

Основні положення дисертаційної роботи висвітлені у 10 друкованих працях (1-одноосібна), з яких 6 – у наукових фахових виданнях, рекомендованих ДАК МОН України, у тому числі 4 – у виданнях, що входять до міжнародних науко-метричних баз, з яких 1 – у виданні, що індексується Web of Science та 4 тез у збірниках науково-практичних конференцій.

У ході виконання дисертаційної роботи її результати доповідались на численних науково-практичних конференціях з міжнародною участю.

Наукова і практична значимість проведених досліджень.

На наш погляд, головне наукове набуття даної дисертаційної роботи полягає у тому, що авторкою доповнені наукові дані щодо збільшення негативної дії ЧЗПП з акриловими базисами у порівнянні з термопластичними базисами на швидкість слиновиділення, рівень рН середовища, буферної ємності ротової рідини та її в'язкості, що сприяло суттєвому погіршенню гігієни порожнини рота та її здоров'я в обстежених пацієнтів за індексом MPS з високим ступенем вірогідності різниці показників ($p < 0,05$).

Уперше за результатами ДНК-цитометрії встановлено високу інтенсивність проліферації та оновлення клітин букального епітелію в осіб контрольної групи і не виявлено гендерних відмінностей серед показників клітинного циклу ($p > 0,05$). Також доведено, що показники інтервалів основних фаз поділу ДНК і стану клітинного апоптозу у пацієнтів, що користувались ЧЗПП з термопластичними базисами, не мали статистично значимої різниці відносно групи контролю ($p > 0,05$). У пацієнтів з акриловими базисами ЧЗПП встановлені зміни і порушення фаз клітинного циклу на молекулярному рівні – достовірне зниження проліферативного потенціалу і стимуляції апоптозу епітеліальних клітин в усі терміни спостереження відносно контрольної групи ($p < 0,05$), що є ознаками початку процесу зроговіння.

Отримало подальший розвиток вивчення впливу ЧЗПП на склад клітинної популяції епітелію слизової оболонки протезного ложа при

цитологічному дослідженні.

Уперше проведена порівняльна оцінка впливу часткової адентії та ЧЗПП з акриловими та термопластичними базисами на різні сфери якості життя пацієнтів.

Розроблені показання до повторного протезування пацієнтів ЧЗПП з базисами з термопластичних пластмас при неефективності застосування акрилових протягом 1 року, де висока ефективність лікування підтверджувалась достовірним поліпшенням рН, буферної ємності і в'язкості ротової рідини, інтенсивності слиновиділення та стану гігієни ротової порожнини, нормалізацією показників клітинного циклу букального епітелію при ДНК-цитометрії і балансу епітеліоцитів під час цитологічного дослідження та покращенням якості життя пацієнтів.

Саме зазначене вище і дозволило автору набути високу ступінь практичного значення даної науково-прикладної роботи, а саме розробити та впровадити в клініку рекомендації щодо раціонального вибору матеріалу базису ЧЗПП у пацієнтів з частковими дефектами зубних рядів, які дадуть можливість уникнути негативних наслідків ортопедичного лікування.

Структура дисертації та оцінка її змісту.

Дисертаційна робота Одуд Мар'яни Петрівни «Клініко-лабораторне обґрунтування раціонального вибору матеріалів базису часткових знімних пластинкових протезів у пацієнтів з дефектами зубних рядів» оформлена і побудована у повній відповідальності з основними вимогами ДАК України і складається з титульного аркушу, анотацій українською і англійською мовами, списку публікацій дисертанта, змісту роботи, переліку умовних скорочень, вступу, розділів «Огляд літератури» і «Матеріали та методи дослідження», 5-ти розділів власних досліджень, розділу «Аналіз та узагальнення отриманих результатів», висновків, практичних рекомендацій, списку використаних джерел та додатків.

Дисертаційна робота написана українською мовою на 182 сторінках друкованого тексту. Бібліографічний список використаної літератури містить 179

найменувань (67 написаних кирилицею та 112 латиницею). Матеріали дисертації ілюстровано 21 таблицею, 37 рисунками, додатки склали 9 сторінок.

Вступ, викладений на 8 сторінках принтерного тексту, відображує актуальність теми роботи, її зв'язок з науковою темою, мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження, методи досліджень, наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача, апробацію та публікації результатів дослідження.

Мета дослідження сформульована чітко, лаконічно, відповідає темі роботи. Об'єкт та предмет дослідження обрані методично правильно.

Завдання дослідження. Для досягнення поставленої мети та вирішення даної наукової проблеми дисертантом поставлений ряд завдань у кількості шести.

Стосовно зауважень, як на нас, то у пункт «Предмет дослідження» бажано було б додати ще й медичну ефективність запропонованого впровадження, а у пункті «Практичне значення отриманих результатів» бажано наводити дані про отриману медичну ефективність пропонованих автором розробок, так звану доказову медицину. Інших зауважень немає.

Розділ «**Огляд літератури**» складається з 4 підрозділів, викладений на 19 сторінках, включає достатньо посилань на вітчизняних та іноземних авторів, легко читається.

В кінці кожного підрозділу авторка надає стисле заключення. Завершується огляд літератури висновками стосовно подальших перспективних досліджень з вибраного напрямку. Слід зазначити, що даний розділ не перевищує 20% від загального обсягу основної частини.

Зауваження по розділу: хотілося б більш розширити розділ стосовно показань до застосування і особливостей вибору конструкційного матеріалу. Інших зауважень немає.

У другому розділі «**Матеріали та методи досліджень**» авторка описує матеріали та методи, які вона використовувала при проведенні досліджень. Розділ складається з 6 підрозділів та займає 17 сторінок.

Авторка досить предметно описані методики клінічних обстежень пацієнтів, які були поділені на три групи. Перша група (контрольна) – 37 пацієнтів з частковою втратою зубів без корекції, друга – 28 пацієнтів, яким виготовлено ЧЗПП з акриловими базисами, третя – 27 пацієнтів, яким виготовлено ЧЗПП з термопластичними базисами.

Проведення методів біофізичного дослідження ротової рідини та визначення гігієни порожнини рота виконана шляхом визначення показників рН ротової рідини, в'язкості змішаної слини, буферної ємності за методом Krasse, а також вимірювання швидкості слиновиділення.

Оцінку гігієнічного стану ротової порожнини проводили за допомогою спрощеного індексу Green-Vermilion – OHI-S. Крім того, для вивчення гігієни порожнини рота та оцінки її здоров'я застосовували індекс слизово-зубного нальоту – mucosalplaquescore (MPS).

Дослідження вмісту ДНК в ядрах клітин букального епітелію людини проведено за допомогою метода проточної цитометрії.

Також в розділі приведена методика цитологічного дослідження слизової оболонки протезного ложа. За допомогою предметного скельця отримували відбитки з ділянок слизової оболонки протезного ложа. Скельця з матеріалом вивчали під мікроскопом OLYMPUS HB 2, Японія, під об'єктивом 100, окуляр 10.

Для інтегральної характеристики соціального та психологічного функціонування пацієнта авторкою вивчалася оцінка якості життя. Використовували опитувальник OHIP-14 – Oral Health Impact Profile, який був адаптований до української мови із офіційної англomовної версії.

Статистичний аналіз отриманих результатів проводився за допомогою інструментів програмного ліцензійного пакета "STATISTICA 6.1" із застосуванням параметричних та непараметричних методів.

Використані методики наведені достатньо повно, послідовно. Загалом розділ справляє приємне враження, хоча до **зауважень по цьому розділу** можна було б віднести не детальний опис методик клінічних досліджень, а саме порівняльну оцінку ефективності протезування. Також бажано було б побачити в

цьому розділі більше інформації, стосовно особистої участі авторки в кожному з досліджень. Але це не знижує значення наведеного матеріалу.

Розділ 3 *«Результати клінічних та біофізичних досліджень пацієнтів з дефектами зубних рядів та при використанні часткових знімних пластинкових протезів з різних видів пластмас»* складається з двох підрозділів. Його викладено на 16 сторінках, присвячено викладенню, обговоренню і порівнянню результатів клінічного обстеження пацієнтів з частковою адентією, що користуються частковими знімними пластинковими протезами з акриловими і термопластичними базисами.

Отримані дані використані автором для обґрунтування вибору базисного матеріалу при виготовленні знімних конструкцій зубних протезів.

Таким чином, у розділі авторкою вичерпно викладені власні наукові здобутки щодо порівняльної оцінки ефективності ортопедичного лікування та віддалених результатів при клінічному спостереженні за пацієнтами з частковою адентією, що користуються ЧЗПП з акриловими і термопластичними базисами протягом року, що супроводжувалось достовірним зниженням швидкості виділення слини, підвищення її в'язкості на фоні зсуву рН середовища в кислу сторону та нездатності ротової рідини до нейтралізації кислот і лугів за рахунок взаємодії буферних систем, яке сприяло вірогідному погіршенню гігієнічного стану порожнини рота.

Розділ написаний вдало, зрозуміло, але на наш погляд мало ілюстрований діаграмами, за допомогою яких розширюється та покращується сприйняття інформації. В кінці кожного підрозділу приведено стисле заключення за результатами досліджень. Зауважень до розділу немає.

Розділ 4 *«Показники клітинного циклу букального епітелію у пацієнтів, що користуються частковими знімними пластинковими протезами з акриловими та термопластичними базисами»* викладено на 16 сторінках принтерного тексту.

Дослідження виконувалися з метою зменшення патологічної дії базисних матеріалів, яка обумовлена рядом факторів: токсичним, механічним,

термічним, інфекційним та іншими, а також було відзначено, що ці ефекти зростають з терміном використання протезів.

В розділі приведені дані стосовно порівняльного аналізу клітинного циклу букального епітелію у пацієнтів з дефектами зубних рядів без корекції та при лікуванні часткової адентії з використанням часткових знімних пластинкових протезів з акрилових і термопластичних пластмас при різних термінах використання.

Проведені авторкою дослідження науково обґрунтовані та свідчать, що відсутність негативного впливу ЧЗПП з термопластичними базисами на клітинний цикл, виявлений методом ДНК-цитометрії, доводить їх суттєву перевагу над ЧЗПП з акриловими базисами. А можливі ураження ДНК, що є потенційно канцерогенними, змушують надати клінічну перевагу в практичному застосуванні саме ЧЗПП з термопластичними базисами.

Зауваження по розділу. У тексті зустрічаються окремі стилістичні неточності. Також, на нашу думку, розділ потрібно завершувати стислим резюме і висновками, як рекомендовано ДАКом.

Розділ 5 ***«Цитологічні особливості епітелію слизової оболонки протезного ложа в ортопедичних хворих при застосуванні різних матеріалів базисів часткових знімних пластинкових протезів»*** викладений на 14 сторінках принтерного тексту.

В розділі приведено результати вивчення цитологічного дослідження для об'єктивної оцінки впливу ЧЗПП з різними базисами на слизову оболонку протезного ложа, що засновано на патологічних змінах клітинної популяції епітелію. Результати досліджень довели послідовне покращення показників цитогам, а саме достовірне зниження клітин проміжної стадії трансформації та аналогічне збільшення зрілих епітеліоцитів 5-ої стадії диференціювання, також переважання без'ядерних клітин з високим ступенем кератинізації та нормалізації ІДК і зниженням загальної клітинності із зникненням ознак контамінування клітин мікроорганізмами, що свідчило про відновлення їх бар'єрної функції.

Розділ написаний вдало, зрозуміло, добре ілюстрований. В кінці розділу приведено стислі висновки за результатами досліджень.

Зауважень немає. Побажання що до оформлення даного розділу аналогічні 4-му розділу, а саме – необхідність і доцільність наявності у ньому відповідного резюме.

Розділ 6 *«Результати дослідження якості життя пацієнтів з дефектами зубних рядів та при користуванні частковими знімними пластинковими протезами з акриловими та термопластичними базисами»* викладений на 10 сторінках принтерного тексту.

Проведене авторкою дослідження за спеціальним опитувальником ОНІР-14, який поділений на три групи питань, дає інформацію про оцінку дентального здоров'я та благополуччя так, як його сприймає сам пацієнт. Зазвичай, лікарі при виборі тактики лікування та оцінці її ефективності не враховують психологічний стан, а лише дані клінічного і лабораторного дослідження. Проте досить часто порушення емоційного чи соціального характеру, що викликані відсутністю великої кількості зубів або користуванням ЧЗПП, не дозволяють пацієнту відчувати себе повноцінною і здоровою особистістю.

Слід відмітити чітке розуміння авторкою питань опитувальника та їх адекватні відповіді. Це дало можливість оцінити якість життя очима пацієнтів у процесі ортопедичного лікування. Інтерпретація отриманих результатів за оцінювальною шкалою показала суттєве поліпшення багатьох аспектів соціального, емоційного та побутового характеру.

Перевага термопластичних базисів ЧЗПП у порівнянні з акриловими підтверджена результатами психологічного тестування якості життя через 1 рік користування ними.

Зауваження до розділу: на наш погляд розділ потребує логічного закінчення висновком та констатацією даних проведеного дослідження, що знайде відображення у практичних рекомендаціях.

Розділ 7 *«Ефективність раціонального вибору матеріалу часткових знімних пластинкових протезів у хворих при незадовільних результатах ортопедичного лікування дефектів зубних рядів»* викладений на 15 сторінках принтерного тексту.

Даний розділ присвячений вивченню питань раціонального вибору матеріалу базису ЧЗПП, який має важливе значення при аналізі віддалених результатів лікування пацієнтів.

Авторкою встановлено, що заміна акрилових базисів на термопластичні при повторному ортопедичному лікуванні пацієнтів сприяла значному покращенню показників клінічного обстеження, стану біосередовища ротової порожнини, проточної ДНК-цитометрії, цитологічного дослідження слизової оболонки протезного ложа та якості особистого життя у порівнянні з початковим рівнем.

Після заміни акрилових базисів на термопластичні відмічено покращення багатьох аспектів якості життя пацієнтів: усунення психологічного дискомфорту, функціональної та соціальної неспроможності, проблем емоційного та побутового характеру.

Зауваження до розділу: враховуючи, що проведені дослідження оцінки якості життя пацієнтів, що користуються ЧЗПП, наведені у попередньому розділі логічно об'єднати з результатами показників блока питань впливу стоматологічного здоров'я пацієнтів на повсякденне життя обстежених у даному розділі та надати їх порівняльну оцінку. Більше зауважень немає.

Розділ *«Аналіз і узагальнення результатів дослідження»* містить обґрунтований підсумок дисертаційної роботи на основі оцінки та узагальнення отриманих результатів дослідження. Його практично повністю викладено й оформлено у повній відповідальності з основними вимогами ДАК України, зауважень не має.

Висновки і практичні рекомендації повністю віддзеркалюють усі отримані результати досліджень і цілком відповідають головній меті і

запланованим завданням, об'єктивно аргументовані і мають важливе науково-практичне значення.

Автореферат повністю віддзеркалює основні отримані результати досліджень дисертації. Суттєвих зауважень до викладу отриманих результатів, їх аналізу і запропонованих рекомендацій немає.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертаційної роботи. Суттєвих зауважень щодо оформлення та змісту дисертації немає. Дисертація написана грамотною літературною мовою, ілюстрована діаграмами та рисунками. Текст дисертації послідовний та логічний.

Слід зазначити, що зроблені зауваження та недоліки не є принциповими, мають суто технічний характер та рекомендаційне спрямування і не знижують наукової цінності дисертаційної роботи.

Заключаючи наведене вище слід зазначити, що подана до офіційного захисту дана дисертаційна робота виконана й оформлена на високому науково-методичному рівні з дотриманням усіх вимог ДАК України на теперішній час і безумовно заслуговує на позитивну оцінку.

Разом з цим у процесі рецензування виникли питання дискусійного характеру, які потребують додаткового пояснення, а саме:

1. Що Ви маєте на увазі «ефективність ортопедичного лікування» та «клінічна ефективність»?
2. Яким чином, окрім публічної дискусії отриманих Вами результатів, їх публікації, Ви ще будете впроваджувати їх у практичну охорону здоров'я нашої країни?
3. Зважаючи на стрімкий розвиток матеріально-технічного прогресу, як у галузі ортопедичної стоматології так і у зубо-технічному виробництві, які Ви можете надати рекомендації щодо появи нових конструкційних матеріалів із забезпеченням у них відповідного ступеня якості використання у клінічній стоматології?

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Одуд Мар'яни Петрівни «Клініко-лабораторне обґрунтування раціонального вибору матеріалів базису часткових знімних пластинкових протезів у пацієнтів з дефектами зубних рядів» є завершеною, самостійно виконаною науково-прикладною роботою, яка присвячена вирішенню важливого наукового і клінічного питання – підвищення ефективності ортопедичного лікування хворих з дефектами зубних рядів шляхом обґрунтування раціонального вибору матеріалу базису часткових знімних пластинкових протезів на підставі клініко-лабораторного дослідження.

За своєю актуальністю, науковою новизною, практичним значенням і прикладною цінністю, дана дисертаційна робота цілком відповідає п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів № 567 від 24.07.2013 року (із змінами внесених згідно з Постановою КМ № 657 від 19.08.2015 р. і № 1159 від 30.12.2015 р.), які ставляться до кандидатських дисертацій, а її авторка безумовно заслуговує присудження наукового ступеню кандидата медичних наук за спеціальністю 14.01.22 - стоматологія.

Офіційний опонент

доктор медичних наук, професор,

завідувач кафедри ортопедичної стоматології

Харківського національного

медичного університету, МОЗ України

І. В. Янішен

*Відгук офіційного опонента
наробити у міс. раху 26.07.08
25.11.2013р.*

*Меніст секретар
ф. м. п., ч. р. о. к.*

of O.B. Kabanova